

Dimény Attila

A KÉZDIVÁSÁRHELYI MÚZEUM 50 ÉVE

Bevezető

Kézdivásárhely jelenlegi múzeumának a megnyitását 1969. július 6-tól számítjuk. 50 évvel ezelőtt váltak látogathatóvá a Turóczy Mózes-féle házként ismert épület két termében a Gábor Áron- és céhtörténeti emlékkiállítások. A következő években Incze László eredményes munkájának köszönhetően ebből a két kiállításból nőtte ki magát a Céhtörténeti Múzeumként ismertté vált intézmény. Az alábbi rövid intézménytörténeti áttekintés a kézdivásárhelyi múzeumszervezés és a napjainkban ismert közgyűjtemények bemutatására vállalkozik, a múzeumban található dokumentumok és publikációk felhasználásával.

Az 50 éve létesített kézdivásárhelyi múzeumról és ennek első harminc évéről az intézmény szervezőjének és vezetőjének, Incze László történész-muzeológusnak az írásaiból tudhatunk meg a legtöbbet.¹ Az eddigi ismereteinket igyekeztünk kiegészíteni a múzeumban őrzött dokumentumok (pl. adománylevelek, az intézmény levelezése stb.), valamint visszaemlékezések segítségével. Elsősorban a múzeum szervezésében és az adományozás terén szerepet vállaló személyek emlékét kívánjuk megőrizni, továbbá szeretnénk felhívni a figyelmet az eddigi munkaközösség intézményépítő szerepére is. A tanulmány a múzeumot és gyűjteményeit népszerűsítő, 2018-ban megjelent ismeretterjesztő kötetben² olvasható szöveg bővített változata.

A múzeumszervezés kezdetei

A múzeumalapítás gondolata Kézdivásárhelyen

Kézdivásárhely 1876-ban próbált először kapcsolódni egy múzeumalapítási folyamatba – az Imecsfalván megszülető Székely Nemzeti Múzeum intézményesülésébe –, melynek keretében egy Kézdivásárhelyi Cseréy-múzeum megvalósítására tettek ajánlatot. Mivel azonban a város vezetősége nem tudott megfelelő épületet biztosítani a gyűj-

mény elhelyezésére, és anyagilag sem tudta felvállalni egy alkalmazott fizetését, a gyűjtemény 1879-ben Sepsiszentgyörgyön talált otthonra.

1894 és 1905 között Balázs Márton (1867–1948), a kézdivásárhelyi polgári fiú-, majd polgári leányiskola egykori igazgatója is hozzájárult a vidék tárgyi hagyatékának összegyűjtéséhez. Az általa összegyűjtött több mint 12 ezer tárgy nem szerveződött önálló múzeummá, viszont egy részük különböző múzeumokba került. Az első világháború 1916-ban menekülésre kényszerítette Balázs Mártont, így az összegyűjtött tárgyak jelentős része ezt követően elpusztult. Balázs Márton az 1942-ben megjelent *Adatok Háromszék vármegye néprajzához* című könyvében részletesen beszámolt gyűjtőmunkájáról és a tárgyak későbbi sorsáról. Innen tudjuk, hogy 1905 után iskolaigazgatói elfoglaltsága miatt hagyta abba a gyűjtést.³

Az első múzeum

Kézdivásárhely első múzeumát dr. Ikafalvi Diénes Ödön (1874–1936) kézdivásárhelyi ügyvéd tizennyolc évi gyűjtőmunkával hozta létre, és 1932. szeptember 4-én nyitotta meg a kézdivásárhelyi Erzsébet Árvaleány-nevelő Intézet emeleti termében. Elsősorban a nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégiumban és a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégiumban folytatott tanulmányai során határozta el egy helyi múzeum létrehozását, de főként a Székely Nemzeti Múzeum volt rá hatással, és ismerhette Balázs Márton gyűjtőmunkáját is. A *mindenféle múzeumi szakra kiterjedő* múzeum a Kézdivásárhelyi Kaszinó intézményeként jött létre, melynek megalapításáról már 1922-ben határozat született, az új hatalmi viszonyok között azonban tíz évet kellett várni a megnyitásával.⁴

Diénes Ödön halála után a Kaszinó vezetőségében felmerült annak a szándéka, hogy az egész gyűjteményt adják át a Székely Nemzeti Múzeumnak, viszont a múzeumalapító öccse, dr. Ikafalvi Diénes Jenő (1876–1946) ügyvéd tiltakozásának eredményeként lemondtak erről a lépésről. Ezt követően

¹ INCZE László 1997, 5–36; Uő 2012, 129–202.

² DIMÉNY Attila 2018a, 7–55.

³ BALÁZS Márton 1942; SZABÓ Judit 1997, 87–103; INCZE

László 2012, 139.

⁴ DIÉNES Jenő 1942, 73–91; INCZE László 2012, 139; DIMÉNY Attila 2018b, 138–139, 274–275.

Diénes Jenő vállalta fel a múzeumi bizottság elnöki tisztségét és a vele járó múzeumőri feladatokat, de a Kaszinó által fenntartott, több ezer tárgyat számláló múzeumot 1938 őszén a helyhiány miatt kénytelenek voltak bezárni. A folyamatosan gyarapodó tárgyak annyira zsúfolttá tették a kiállítótermet, hogy szükségesnek látták azokat raktárakká alakítani. A második világháború idején, 1941 nyarán végleg ki kellett költöznie a múzeumnak az árvaházból, ami egyben a teljes felszámolását is eredményezte. A több mint húszezer tárgyat dr. Ikfalvi Diénes Jenő ládákba csomagolta, és ideiglenesen különböző helyiségekben helyezte el, azzal a reménnyel, hogy később, ha ismét épületet sikerül szerezni a múzeumnak, újra megnyithatják a kiállításokat.⁵

Diénes Jenő 1945-ben még részt vett a Székely Nemzeti Múzeum igazgató-választmányának újjáalakításában és tevékenységében, ennek is köszönhető, hogy a sepsiszentgyörgyi intézményt a város ezekben az években is támogatja, de Kézdivásárhelyen 1946. június 8-i halálával gazdátlan maradt a múzeumi gyűjtemény. K. Kovács István polgármester 1946. december 19-i, Szabédi Lászlóhoz intézett beszámolója alapján a volt árvaházi kiállított anyag részben az állami népiskola két szobájába került, a kitömött állatok egy része a róm. kat. főgimnáziumba, a berendezés egy része a minorita rendház folyosójára, Diénes Jenő 1942 utáni gyűjtése pedig saját ügyvédi irodájába. A gyűjtemények tulajdonosa a jogi személyként bejegyzett városi kaszinó maradt, a felügyeletet utóbbi múzeumi bizottsága gyakorolta, a háború utáni változásokkal azonban a Kaszinó lebénult, mert a szakszervezetek elfoglalták a helyiségét. Korábban, a „magyar világban” a kézdivásárhelyi illetékesek elutasították egy esetleges, a Székely Nemzeti Múzeum köré csoportosuló múzeumi szervezethez való csatlakozásukat, de ekkor, 1946-ban már a Kaszinó sem zárkózott volna el attól, hogy a múzeum a Székely Nemzeti Múzeum keretében, ennek támogatásával és vezetésével éljen tovább.⁶

1947. márciusra a súlyosan megkárosodott múzeum gazdái már az elől sem zárkóztak el, hogy a birtokukban lévő tárgyakat a Székely Nemzeti Múzeumnak adják át, de ekkor már Székely Zoltán és Szabédi László ott igen kevés komoly múzeumi anyagot nézhetett meg. 1949-ben – a raktárak feltörését követően – ez is szétszóródott. 1950 júliusában az Állami Levéltár kolozsvári igazgatósága szólította fel a Székely Nemzeti Múzeumot a maradék anyag átvételére.⁷ Utóbbi a felleltározásra helyi tanárokat kért

fel, de bementeni csak töredékeket sikerült. A mai kézdivásárhelyi múzeumba végül mindössze néhány néprajzi tárgy, jogi szakkönyv és az egykori Kaszinó könyvtárából megmentett folyóirat- és napilapgyűjtemény töredéke került be.⁸

A mai kézdivásárhelyi múzeum fél évszázada (1969–2019)

A Gábor Áron- és a céhtörténeti emlékkiállítás

Az 1950-es években ismét többször felmerült egy újabb múzeum létesítésének a szándéka. 1955-ben a Székely Nemzeti Múzeum az egykori ágyúöntő műhely megmentését szorgalmazta, de nem kaptak rá felsőbb támogatást. A figyelem középpontjába ekkor már a szocialista iparosítás következtében rohamosan hanyatló helyi kézművesség pusztuló tárgyi emlékeinek összegyűjtése került.

A kezdeményezést a város akkori polgármestere, Kulcsár Rudolf is felkarolta, azonban a politikai viszonyok nem kedveztek a múzeumalapításnak, és megfelelő épületet sem tudtak volna biztosítani számára. Várad Károly az *Előre* napilap 1956. augusztus 3-án megjelent számában *Nemlétező múzeum* című cikkében szomorúan állapította meg, hogy a néptanács nem tartja fontosnak a múzeum létesítését, miközben a muzeális tárgyak rohamosan szóródnak szét és mennek tönkre.

A későbbiekben beigazolódtott, hogy jelentős emléktárgy pusztult el ezekben az években, viszont voltak magánszemélyek, akik a feltűnést kerülve, gyűjteni kezdték a céhes és ipartestületi emlékeket. Elsősorban Kovács J. István főszerkesztő, valamint Ádám János és Fülöp Kálmán történelemtanárok nevéhez köthető ez a mentőmunka. Remélték, hogy a nekik megőrzésre átadott tárgyak a kantai római katolikus főgimnázium épületében elhelyezve egyszer majd megfelelőbb helyre kerülnek. Reményeik beteljesültek, ugyanis ez az anyag lett a későbbi múzeum jellegének meghatározója.

A Székely Nemzeti Múzeum az *Előre* cikkét követően is megpróbálkozott 1956 októberében egy kézdivásárhelyi (rajoni) múzeumot kilobbizni, de eredményt végül csak az 1968-as megvásárlást követően érhetett el. 1969. július 6-án, Gábor Áron halálának 120. évfordulója alkalmából a Kovászna Megyei Művelődési Tanács és a Székely Nemzeti Múzeum (mely akkor a Sepsiszentgyörgyi Múzeum néven működött) kezdeményezésére az egykori ágyúöntő műhely telkén álló Turóczi-ház két termében állandó kiállítást

⁵ INCZE László 2012, 123–124. és 139; DIMÉNY Attila 2018b, 140, 274.

⁶ TIBOLDI Zoltán – BOÉR Hunor 2002, 138. és 157, 17. j.; BOÉR Hunor 2003, 162–164, 188, 202, 211; INCZE László

2012, 124. és 161–162.

⁷ BOÉR Hunor 2003, 213, 267–268, 271.

⁸ INCZE László 2012, 162.

tást rendeztek be utóbbi szakemberei. Az egyikben 1848–1849-es tárgyakat, a másikban pedig néhány kézdivásárhelyi céhes és ipartársulati emléket állítottak ki.

A kiállítás az akkori megyei és városi vezetés felelősségvállalása és támogatása nélkül nem jöhetett volna létre. Elsősorban Király Károly megyei tanácselnök és Sylvester Lajos megyei művelődési elnök, valamint Makó Árpád és Márton Albert kézdivásárhelyi polgármesterek támogatták az állandó kiállítás, majd a későbbi múzeum létrehozását.

A tárlaton látható kézművesipari emlékművek részben a már említett személyek mentőmunkájának köszönhetően került be a kiállításba, de a szervezésbe és a gyűjtőmunkába ekkor kapcsolódott be még két nyugalmazott tisztviselő, Hankó László és Tóth Ernő, valamint Nagy Imre szücsmester, az egykori szücs ipartársulat elnöke és Derzsi Gyula vállalatigazgató. A múzeum részéről dr. Székely Zoltán igazgató támogatásán túl jelentős szakmai segítséget nyújtott Gazda Klára néprajzkutató és Cserey Zoltán történet-sz-muzeológus.

Az új intézmény a Székely Nemzeti Múzeum külső részlegeként indult, és az itt berendezett két kiállításból nőtte ki magát. Az első alkalmazott Balogh Mária teremőr volt, majd távozása után egy szűk hónapon át Gazda Klára felügyeletével működött, azonban 1970 szeptemberétől Incze László (1928–2007) történelemtanárt bízták meg a muzeológusi és egyben részlegvezetői feladatokkal. Az ő szakmai elkötelezettsége és muzeológusi tevékenysége tette ismertté a későbbi intézményt, valamint alakította a múzeum arculatát az első három évtizedben.

A Céhtörténeti Múzeum

Kézdivásárhely idősebb lakossága még emlékezett a régi múzeumra, így ennek újjászervezését is fontosnak tartotta. A Turóczi-házban berendezett kiállítás megnyitása után tűnt fel, hogy a kézdivásárhelyi mesteremberek és leszármazottaik tulajdonában még jelentős tárgyi emlék található. Elsőként 1970-ben Szotyori Dezső mészárosmester özvegye a mészáros céh megmaradt emlékműveivel gazdagította a kiállítást. A meglévő anyag összegyűjtését Incze László kezdte el sürgesni, akiben a Kézdivásárhelyen eltöltött 18 évi tanári munkája során megerősödött a helytörténeti kutatások iránti érdeklődés. 1970 decemberében a *Magyar Népszemle* napilapban megjelent egy népszerűsítő írása *Kell-e múzeum Kézdivásárhelynek?* címmel, melyben a korábbi példákra hivatkozva érvelt egy helytörténeti múzeum létrehozása mellett. Az erdélyi magyarság ekkori, viszonylag kedvezőbb politikai helyzetét kihasználva, a kezdeményezést

a Megyei Művelődési Tanács és a Székely Nemzeti Múzeum is saját ügyének tekintette, de befolyásoló tényezőként hatott az 1968-ban történt közigazgatási és területi átszervezés is, melynek során a település a korábbi rajonszékhelyből megyei alárendeltségű város lett. Az ekkor felszabadult középületek közül 1971. április 27-én átadták az újonnan létesítendő múzeumnak az 1857–1968 között Tanács házként működő épületet, így elkezdődhetett egy újabb gyűjtés. Ezzel párhuzamosan megkezdtek az épület átalakítását a múzeumi követelményeknek megfelelően.

Incze László 25 évvel később megírt visszaemlékezése, valamint az akkor tevékenyen résztvevők emlékei egybehangzóan alátámasztják azt, hogy a Céhtörténeti Múzeum mai formájában a közösség igénye révén jött létre, amelyhez lehetőségük szerint sokan járultak hozzá.

Voltak, akik adományokkal, és olyanok is, akik önzetlen közmunkával vagy szellemiekben segítettek a múzeumszervezésben. Külön köszönet illeti Kosztándi Jenő, Nagy Ervin és Jakabos Imola képzőművészeket, továbbá Már Dénes tanárt és Máthé György iskolai mestert, valamint Jakabos István mérnököt az intenzív közreműködésért. A levéltári anyag kiválogatásában és fotózásában Árvay József főlevéltáros, Csia Ernő, Fóris Pál és Györfi Gyula voltak Incze László segítségére. Az önkéntes restaurátori munkából a legtöbbet Csengeri Dénes, Deme Kálmán és Deme Miklós, Szász Dániel, Kovács János, Balogh Béla, Köntzey Imre, Haralyi Sándor és Pethő János asztalosok, Eröss János fémrestaurátor, Nagy Éva, Sylvester Mária könyvtárosok és Márk Mária vállaltak. Az 1971 tavaszán elkezdett gyűjtőmunka sikere annak köszönhető, hogy a baróti származású Incze László tanárként elnyerte a kézdivásárhelyiek bizalmát, és ennek eredményeként az idős mesteremberek nemcsak a használatból kikerült szerszámokat és régi kézműves termékeket, hanem a sokkal értékesebb és féltve őrzött céhes és ipartársulati emlékművet is önzetlenül adományozták az új múzeumnak, azzal a reménnyel, hogy ott becsületos kezébe kerül és megmarad az utókornak.

A korábbi múzeumhoz viszonyítva, amely minden régiségnek számító tárgyat gyűjtött, az új múzeumban már jól átgondolt terv szerint zajlott a gyűjtés. Mivel helytörténeti múzeumot kívántak létesíteni, csak az ennek megfelelő emlékművek gyűjtése volt a cél. A Székely Nemzeti Múzeum gyűjteményeiből a kézdivásárhelyi kiállítás céljára részben már 1969-ben adtak át tárgyakat. Ezeket mindössze néhány hónapos gyűjtőmunka során további helyi anyaggal bővítve, 1972. március 3-án nyílt meg Kézdivásárhely jelenlegi múzeuma. A két alapkiállítás 1974-ben egy harmadikkal egészült ki. Incze László kérésére a Szé-

kely Nemzeti Múzeum átadta a kézdivásárhelyi részlegnek az akkoriban kapott babaméretű népviseleti gyűjteményének egy részét is, amely a későbbiekben a *Zsuzsi és Andris népviseletben* címmel vált ismertté.

Az alapkiállítások mellett az egykori tanácsterem időszakos kiállítások céljára lett átalakítva, ahol már a múzeum megnyitását követően elsősorban képzőművészeti kiállításokat rendeztek. A kiállító képzőművészek által adományozott alkotásokból alakult ki a múzeum folyamatosan gyarapodó képzőművészeti gyűjteménye.

A legnagyobb és egyben a múzeum jellegét meghatározó kiállítás a céh- és ipartörténeti tárgyakból jött létre. A céhtörténeti múzeumként közzismertté vált intézmény egyediségét Incze László azzal alapozta meg, hogy a város céhes és ipartársulati háttérrel rendelkező mesterségeit, ezek szervezeti jelvényeit, valamint szerszám- és termékanyagát külön kiállítótermekben, mesterségenként mutatta be. Ezáltal az erdélyi múzeumokban található, néhol gazdagabb céhes anyaghoz képest a kézdivásárhelyi múzeum szerényebb és hiányosabb emlékanyaga közérthetőbbé, látványosabbá vált. A város 11 céhes mesterségéből 9-et sikerült csak bemutatni, ugyanis az üstgyártók és a szíjgyártók tárgyi emlékeiből azóta sem lehetett reprezentatív anyagot összegyűjteni. A régi mesterségek közül viszont bekerült a kiállításba a mézeskalácsos és a cipész mesterség eszközkészlete.

Helytörténeti múzeumként Incze László fontosnak tartotta a város múltjának alapkiállításra való bemutatását, többek között azért, hogy a látogatók elsőként ezzel ismerkedhessenek meg. Tárgyi anyag hiányában – tekintettel arra, hogy Kézdivásárhely területén napjainkig nem történtek szakszerű régészeti ásatások – a múzeum megnyitáskor az 1407-től kezdődő városi és vásártartási jogokat biztosító okmányok fényképmásolatai mellett céh kiváltságleveleket és a település építkezési sajátosságaira vonatkozó dokumentumokat állítottak ki. 1986-tól felsőbb utasításra a helytörténeti kiállítást egy, az ország történetét bemutató általános kiállítás keretébe kellett beépíteni, amely a csiszolatlan kőkorszakkal kezdődött és az 1980-as évek első feléig tartott. Ekkor került bemutatásra a helyi szocialista iparosítás eredményeként létrehozott gyárak ismertetésére szolgáló anyag is.

Kézdivásárhely legjelentősebb újkori történelmi eseménye az 1848–1849-es magyar forradalom- és szabadságharcra köthető. A Gábor Áron és Turóczi Mózes nevével fémjelzett időszak szellemi öröksége generációkon át elevenen élt a kézdivásárhelyiekben, amely elsősorban a hősökre való emlékezésben és az emlékjel Hagyasban nyilvánult meg. A Turóczi-házban létrehozott állandó kiállítás, majd ennek a múze-

umban kibővített változata is ebben a szellemiségben jött létre. A Székely Nemzeti Múzeum anyagából kölcsönzött korabeli tárgyak kiegészítéseként a kedvező politikai helyzetnek és a helyi mesterek hozzáértésének köszönhetően 1971-ben, a múzeum szervezésével egy időben készült el a Gábor Áron-ágyú hiteles másolata. Kezdetben a kiállítás központjában lévő ágyú szellemi értékét növelte az a tény is, hogy ekkor vitték el a Székely Nemzeti Múzeumból Bukarestbe az egyetlen fennmaradt hiteles ágyúcsövet. A helytörténeti kiállításnak ezt a részét a diktatúra későbbi szorítása idején sem bántották, így az állandó kiállítás részeként folyamatosan látogatható maradt.

Az emeleten található egykori tanácsterem már az építéskor a helyi polgárság kulturális igényeinek megfelelően lett kialakítva, így a múzeum keretében visszakapta eredeti rendeltetését. Évente 8–10 képzőművészeti kiállításra, író-olvasó találkozókra és különböző előadásokra került sor, azonban az 1986-os átrendezést követően be kellett szüntetni ezt a tevékenységet. 1989 végéig a művelődési ház adott otthont a múzeumban hagyományossá vált rendezvényeknek. 1990-től kezdődően ismét a múzeumban rendezhetőek ezek az események.

A rendszerváltással egy időben, 1990-ben a diktatúra éveiben létesített történelmi kiállítást bezárták, és csak az 1848–1849-es forradalom helyi emlékanyaga maradt látogatható egy teremben. A helytörténeti kiállítást a kezdeti elgondolásnak megfelelően 1997-ben a múzeum 25. éves évfordulója alkalmából rendezték vissza az emeleten három teremben. Az elsőben a város múltjában mérföldkönek számító történelmi események kerültek bemutatásra, 1407-tel kezdődően nagy lépésekben az első világháborúig, míg a következő kettőbe a kibővített 1848–1849-es kiállítás került.

A múzeum mindenkor munkaközösségének legfontosabb feladatát a helyi írásos és tárgyi emlékek megmentése, kiállításra való bemutatása és tudományos feldolgozása jelenti. A helytörténeti kiállításoknak és Incze László tudományos-ismeretterjesztő írásainak köszönhetően Kézdivásárhelyt ma a céhek, a vargák, az udvarterek városaként tartják számon, illetve bekerült a köztudatba az Orbán Balázs által adott „Háromszék Párizsa” megnevezés is. Incze László azonban egy olyan rendszerben élt és dolgozott, melyben az évek során felhalmozott ismereteit a mindennapi kötelezettségek miatt nem tudta teljes egészében hátrahagyni az utókornak. 1990 után már súlyosbodó betegsége gátolta meg abban, hogy a kézdivásárhelyi céhes és kézműves élettel kapcsolatos kutatásait, személyes élményeit megírja.

Incze László 37 évet dolgozott a múzeum kötelekében, azonban a muzeológusi munka mellett is

megmaradt pedagógusnak, amely elsősorban a múzeumba látogató vendégek fogadásában nyilvánult meg. Az évek során ez vált az intézmény népszerűsítésének leghatásosabb módszerévé. A vendégfogadás ma is erre a hagyományra épül.

Az első három évtized alatt rendre 27 munkatárssal dolgozott együtt Incze László. Egyidejűleg általában négy-ötven dolgoztak a múzeumban: egy-két muzeológus, egy gyűjteménykezelő, egy takarítónő és egy karbantartó asztalos. Hosszabb ideig Jánó Mihály művészettörténész, Szabó Judit és Dimény Attila néprajzosok, Ercse (sz. Szabó) Laura gyűjteménykezelő, Balogh Lajos és György Domokos asztalosok, valamint Bartos Erzsébet, Czell Margit és Szőke Éva takarító-teremőrök voltak a munkatársai. 1972–1973 között ifj. Haszmann Pál is a kézdivásárhelyi múzeumban dolgozott, de miután megnyílt a csernátoni múzeum, ott folytatta tevékenységét. Incze László 2003-ban vonult végleg nyugdíjba, de ez nem jelentette azt, hogy megszakította volna kapcsolatát az intézménnyel. Amíg egészsége engedte, naponta bejárt, és segítette a féltve őrzött hagyatékban való eligazodást.

A részlegvezetői feladatokkal 2001. szeptember 1-jétől Dimény Attilát bízták meg, aki az Incze László által felépített intézmény szakszerű továbbéltetését és fejlesztését vállalta. Az idegenforgalom kiszolgálása mellett időszérűvé vált a raktárak korszerűsítése, valamint a szakleltárak és a leírókartonok elkészítése az átláthatóbb nyilvántartás érdekében. Ugyanakkor a tárgyak folyamatos konzerválása is egyre sürgetőbbé vált. Ezt elsősorban a szakmai személyzet bővítésével lehetett elérni, amit a Székely Nemzeti Múzeum messzemenően támogatott is. 2001 végén már hét és fél állása volt a múzeumnak, vagyis három teljes és egy félállású muzeológus (Incze László, Szabó Judit, Dimény Erika, Dimény Attila), két gyűjteménykezelő (Ercse Laura, Orosz Zoltán), egy teremőr (Szőke Éva) és egy karbantartó asztalos (Márton Imre) dolgozott az intézményben.

Az első években a raktárak újrendezésére fektettek nagyobb hangsúlyt, ugyanis az időközben felgyűlt tárgyak elfoglalták a raktáraknak fenntartott termeket. Ezen belül állagvédelmi szempontból a pincében tárolt sérülékeny múzeumi anyag megóvása volt az elsődleges cél. A polcrendszer kibővítésével és a tárgyak rendszerezésével, dobozolásával elérték, hogy hely szabadult fel, ahová felhozhatták a pincében tartott tárgyak egy részét, és ezáltal az időközben múzeumba kerülő tárgyak számára is helyet tudtak biztosítani. Ezzel egyidőben a múzeumi anyag leltárkönyv szerinti ellenőrzése és beazonosítása is megtörtént, ugyanakkor a könnyű eligazodás végett a raktárhelyiségeket és az ott található polco-

kat azonosító helyrajzi számokkal látták el. A raktárrendezés során a két gyűjteménykezelő már folyamatosan gondot tudott fordítani a károsodott tárgyak kezelésére is.

A tárgyak egyenkénti mozgatásával több éves ki-maradás után újrakezdődött a szakleltárkönyvek és a leírókartonok kitöltése. Ezt a munkát Jánó Mihály művészettörténész kezdte el, aki munkája során az 1980-as évek közepéig összegyűlt képzőművészeti gyűjtemény 363 mőtárgyának szakszerű nyilvántartásba vételét végezte el. Ehhez hasonlóan az 1990-es években Szabó Judit néprajzos-muzeológus a 342 miniatűr népviseletről készített részletes nyilvántartást. A szakmai leltárívek alapján 2002-ben kezdődött el a néprajzi és történelmi jellegű tárgyak leltárkönyvekbe írása. Ezzel egyidőben a muzeológusok a múzeumi tárgyaknak külön leírókartonokat nyitottak, melyre a megnevezés, a leltárszám, a helyrajzi szám, a tárgyfotó és a tárgyra vonatkozó ismeretanyag került fel. A rohamos digitális fejlődés jelentős mértékben megkönnyítette és gyorsította a szakemberek munkáját. A számítógépen történő adattárolás időközben múzeumi követelmény lett, amivel a nyilvántartásba vétel és a leltári tárgyak közti eligazodás felgyorsult. A 2001 után gyűjtött tárgyak estében a digitális feldolgozással párhuzamosan a korábbi papíralapú nyilvántartást is folytatták a múzeum munkatársai.

A raktárrendezés és a korábban begyűjtött múzeumi tárgyak beazonosítása, beleértve a kiállításon lévőket is, közel 10 évi munkát jelentett, ugyanis kezdetben a kiállítóterem és raktárak fűtetlensége miatt csak a meleg időszakban lehetett ezt a munkát végezni. 2005-ben a múzeum főépületét saját fűtőrendszerrel látták el, ami kellemesebbé tette a mindennapi múzeumi munkát, azonban csak részben oldotta meg a problémát, ugyanis a többnyire bérelt épületrészben lévő raktárakban továbbra is maradtak a régi állapotok. A folyamatosan gyarapodó képzőművészeti anyag is egy fűtetlen helyiségben volt elhelyezve, ezért 2010-ben átköltöztették a főépületbe. A gyűjteményt 2005-től ismét szakember gondozza, Dobolyi Annamária művészettörténész személyében.

Az elmúlt 20 év alatt a múzeumnak évente átlagban több mint 10 000 látogatója volt. A vendégek fogadása mellett a korábban hagyományossá vált programokat is megszervezték, de ezeken kívül újabbakat is elindítottak. 2004-től az időszakos képzőművészeti tárlatok mellett évi rendszerességgel szakmai kiállításokra is sor került. Elsőként a felsőháromszéki római katolikus templomokból összegyűjtött miseruhákat állították ki, melyet a következő években a szolnoki Damjanich Múzeum élő kézműves mesterségekkel kapcsolatos vendégkiállításai követtek. Dimény

Attila helyi polgári kultúrával kapcsolatos kutatásai alapján 2007-től három ehhez kapcsolódó kiállítást szerveztek. A kézdivásárhelyi polgárság megszólításával elsőként a polgári öltözködés, majd a polgári lakáskultúra, végül pedig az étkezési szokások megmaradt tárgyi emlékeit sikerült bemutatni. A kiállítások bezárását követően a kölcsönként tárgyak jelentős része adományként a múzeum tulajdonába került, melynek eredményeként egy újabb gyűjteménnyel gazdagodott az intézmény.

Az 1990-es években a nyugati államok múzeumaiban, Magyarországot is beleértve, egyre nagyobb hangsúlyt fektettek a múzeumpedagógiára. A kézdivásárhelyi múzeumban Dimény Erika néprajzos-muzeológus 2000-ben történt alkalmazásával indult be ennek az új szolgáltatásnak a kidolgozása. A kezdeti útkeresés után ma az alap- és időszakos kiállításokhoz kapcsolódó múzeumpedagógiai foglalkozások jelentik a Céhtörténeti Múzeum egyik vonzerejét.

2001-től a munkatársak számbeli növekedése lehetőséget teremtett a mindennapi múzeumi munka mellett a kutatómunkára is. A kitarató munka eredményét a már említett kiállítások, a múzeumban szervezett tudományos konferenciák és a három muzeológus számos tanulmánya igazolja. Incze László korábbi helytörténeti kutatásaihoz hasonlóan, elsősorban a város épített örökségét, művelődési életét és jeles szülöttjeinek tevékenységét vizsgálja a fiatal generáció is.

A kutatómunka elősegítése érdekében egyre fontosabbá vált a múzeum dokumentációs könyvtárában és fotóarchívumában való eligazodás. Dimény Attila 2007-ben kezdte el az Incze László által összegyűjtött dokumentumanyag rendszerezését és dokumentálását. A munka a technikai fejlődésnek köszönhetően a fotóanyag folyamatos digitalizálásával egészült ki.

A technikai fejlődés az alapkiállítások modernizálását is lehetővé tette. Elsőként 2008-ban a kézműves kiállításon a kovácsok termét alakították át, műhelyjellegűt adva a kiállításnak. A múzeum 25 éves évfordulója alkalmából a zsákvászon bevonatú pannókra újrendezett helytörténeti és 1848–1849-es emlékkiállítást 2010-ben számítógépen szerkesztett és nyomtatott pannókra cserélték. Ezzel egyidejűleg tematikailag is kiegészítették, valamint magyar, román és angol ismertető szövegekkel látták el. A három kiállítóterem festésére is ekkor került sor. Egy következő átalakítást 2015-ben végeztek, amikor az asztalosok, szabók és kalaposok emlékéanyagát rendezték át a földszinti két teremben. A kézműves alapkiállításon ekkor aktualizálták és tették háromnyelvűvé az ismertető pannókat, valamint cserélték le a termekben a lámpatesteket. 2016-ban két múzeumlétezési pannóval egészült ki a helytörténeti kiállítás.

Az egykori városháza épületén a múzeummal való átalakítást követően több alkalommal végeztek kisebb-nagyobb felújítást. Ezek között jelentős munkálatnak számított az épület főtérre néző homlokzatának 1998-ban történt újrafestése, majd néhány évvel később a földszinti öt kiállítóterem javítása és az illemhelyek korszerűsítése. Minőségi változás a múzeum életében csak 2005-ben, a központi fűtésrendszer kiépítésével történt, ugyanis ettől kezdve a hideg időszakban is lehetővé vált a múzeumi feladatok megfelelő körülmények közötti ellátása. Az épület általános feljavítása 2013-ban kezdődött el. Első évben a tető héjazatát cserélték ki, majd egy évvel később az illemhelyeket bővítették, modernizálták. Az ezt követő évben az időszakos kiállítóterem javítására került sor, amit egy évre rá az épület főhomlokzatának és udvar felőli homlokzatának javítása és festése követett.

A kézdivásárhelyi Céhtörténeti Múzeum 2012-ben felvette Incze László nevét. Az utóbbi években történt számos átalakítás ellenére, a múzeum munkaközössége ragaszkodik a jeles múzeum-szervező által felépített intézmény sajátos jellegének a megőrzéséhez. A helyi céhes mesterségek emlékéanyagának bemutatása, az 1848–1849-es szabadságharc tárgyi és szellemi örökségének ápolása, valamint a babaméretű népviseleti gyűjtemény gondozása jelenti továbbra is a múzeum fő feladatát.

A jelenlegi alapkiállítások tárgyi anyagának további gyarapítása azonban már aligha lehetséges. Ennek tudatában a múzeumi tárgyalomány fejlesztése a helytörténeti anyag bővítésével történhet. Elsősorban az ötven évnél korábbi, a mindennapi élethez kapcsolódó tárgyi- és dokumentumanyag mielőbbi begyűjtése jelenti az egyik feladatot. A helyi polgári kultúra kutatására épülő kiállításoknak köszönhetően 2008-tól elkezdődött a kézdivásárhelyi polgárság emlékéanyagának a gyűjtése, de a folyamatosan gyarapodó gyűjtemény a múzeum kezdeti időszakához hasonlóan már csak egy letűnt kor hiányos emlékéanyag feltehetően még nagyobb számban megtalálható, ezért ennek az összegyűjtését is haladéktalanul el kell kezdeni.

Kézdivásárhely középkori múltjának a megismerése szakszerű régészeti feltárások révén lehetséges. Tekintettel arra, hogy ilyen feltárást eddig még nem végeztek a városban, szakmai szempontból fontos egy régész mielőbbi alkalmazása a múzeumba. Az irányított ásatások a tudományos hozadékuk mellett a gyűjtemények gyarapítását is szolgálnák.

Az említett tervek megvalósításához és a jelenlegi múzeum bővítésére csak egy nagyobb épületbe való átköltözés jelenthet megoldást, ugyanis a jelenlegi

ingatlan a bérelt épületrésszel együtt maximálisan ki van használva. A múzeum már régóta helygondokkal küszködik, ezért az 1994-ben önkormányzati tulajdonba kerülő egykori Székely Katonanevelde épületének múzeummá való hasznosítása segíthetne ezen a helyzeten. Kézdivásárhely önkormányzata már az épület tulajdonba vételekor művelődési központot szeretett volna létrehozni benne, ahová a város kulturális intézményeit, beleértve a múzeumot is, át kívánta költöztetni. Az 1998-ra elkészített hasznosítási terv értelmében néhány négyzetméterrel nagyobb felület állt volna a múzeum rendelkezésére, mint amivel egyébként rendelkezett. Ez akkor lehetőséget jelentett volna az alapkiállítások korszerűsítésére és a raktárak bővítésére, azonban az ingatlan általános feljavítására két évtized alatt sem került sor. Az eltelt idő alatt a múzeum feladatköre bővült és újabb gyűjteményekkel is gyarapodott, így a korábban meghatározott felület mára már kevés lenne a múzeum számára. 2013-ban Dimény Attila egy újabb hasznosítási tervet nyújtott be a kézdivásárhelyi önkormányzathoz, amely az egész katonanevelde épületének múzeummá való átalakításáról szól.

A kézdivásárhelyi Incze László Céhtörténeti Múzeum az egykori Tanácsház egyemeletes épületében, ennek pincéjében és a hozzá tartozó melléképületben, valamint a mellette lévő, bérelt egyemeletes épület nagy részében működik. A múzeumba 50 év alatt közel 7000 tárgy és dokumentumértékű anyag került be, amiből raktárban található az önkéntes tűzoltók emlékanyaga, a város szocialista iparosítására vonatkozó gyűjtemény, a helyi nyomdatörténeti anyag, a polgári viselet-, lakás- és étkezési kultúra tárgyi emlékei, a dokumentációs könyvtár, valamint a képzőművészeti anyag.

A múzeum helytörténeti gyűjteményei

Várostartörténeti emlékanyag

Kézdivásárhely történelme 1407-től követhető nyomon. Történelmi tény, hogy a település helyén már a római korban volt élet, és feltehetően a népvándorlás nyomai is megtalálhatóak a föld alatt, azonban egyelőre csak a dokumentumok által igazolt középkori településről vannak ismereteink. A város múltja a tárgyi emlékek kevés száma miatt többnyire dokumentumokon és fotókon jeleníthető meg. A várostörténeti kiállításon elsősorban a sepsiszentgyörgyi állami levéltárban őrzött első írásos említés, valamint vásártartási jogokat biztosító okmányok és különböző kiváltságlevelék fotómásolatai láthatóak. Az 1997-ben, majd 2010-ben történt átalakítások során a kiállítás kiegészült a 18. századi székely hártőr gyalogezredek megszervezésére vonatkozó in-

formációkkal, valamint a városvezetésre és a város építkezési sajátosságaira vonatkozó fotókkal, dokumentumokkal.

A régészeti ásatások hiányában tárgyi emlékként néhány korabeli fegyver látható a kiállításban, melyek a Székely Nemzeti Múzeum gyűjteményéből kerültek Kézdivásárhelyre. Helyi anyagként mindössze néhány tárgyat őriz a múzeum. Adományként került be a városi tanács 19. századi faladája, illetve az 1847-ben készített *hűtösi kar* (tanácsosok) behívóablaja. 1973-ban Torján vásároltak meg egy belül osztrák császári címerrel díszített, feltehetően a 19. század elejéről származó vasládát, melyet a városi tanács ládajaként vettek nyilvántartásba. A láda érdekessége, hogy titkos zárral van ellátva. Eredeti darabként őrzi továbbá az intézmény a Pokorny László rajztanár által rajzolt és 1909-ben elfogadott új városcímet, illetve a raktárban található további néhány, városi hivataloktól származó gumipeccet.

A várostörténeti kiállításhoz tartozik a múzeum udvarán kiállított mestergerenda-gyűjtemény is. Az 1972 után elbontott kézdivásárhelyi öreg házakból megmaradt tárgyi emlékek adományként kerültek a múzeumba. A házak építési évét és építetőik neveit megörökítő 32 gerenda közül a legrégebbi 1757-ből származik, a többi 19. századi, ezen belül többségük az 1834-es tűzvész utáni.

Céhes és kézművesipari gyűjtemény

A céhes és ipartársulati emlékanyagot a múzeum névadó gyűjteményeként tartják számon, 2002-től hivatalosan is a Céhtörténeti Múzeum megnevezést használja az intézmény. A mesterségek szerszám-anyagának, valamint a céhek és az ipartársulatok emlékeinek egy jelentős része adományként került a múzeumba, de vásárlás útján is gyarapodott a múzeumi anyag. A gyűjtemény törzsanyaga a múzeum szervezésekor és a megnyitást követő első években alakult ki. Az első három évtizedben, főleg ennek első éveiben összesen 162 céhes és ipartársulati emléket tudtak összegyűjteni, ami azóta sem gyarapodott. Ezekből 52 írásos emlék. Ez idő alatt a szerszám- és termékanyag 19 kategóriába sorolva, összesen 1280 muzeális tárgyat jelentett. Ezek száma a későbbiekben lassabban ugyan, de bővült.

A kézművesipari anyagot nem sikerült teljesé tenni, részben azért, mert a múzeum szervezésekor a mesterségek egy része már kihalt, másrészt pedig az akkor még működő mesterségek művelői a használatban lévő szerszámokat nem adták be a múzeumba. Incze László a múzeum megnyitásakor a hiányt a Székely Nemzeti Múzeum anyagából pótolta, viszont a tizenegy céhes mesterség közül még így is csak kilenc emlékanyagból lehetett kiállítást

szervezni, amely a főépület földszinti nyolc termében kapott helyet.

A kézdívarshelyi kézművesek legrégebbi céhes mestersége a *tímár* mesterség, amely 1572-ben alakult céhhé. A tímárok mesterségük folytatása szempontjából alkalmas helyen, a Ráczok-pataka mellett telepedtek meg. A középkorban ez a foglalkozás sok kézművest vonzott. 1807-ben céhük 56 tagot számlált. A két világháború közti időszakban csupán 7 tímár dolgozott a városban, a múzeum szervezésekor pedig már nem művelték a mesterséget. A szerszám- és céhes emléktárgy a leszármazottak révén került a múzeumba. A kiállításban látható a tímár céhláda, a behívó- és névsortábla, a díszkorsó és az ipartársulat 1887-ben készített zászlója. Egy tárlóban két pecsétnyomó és néhány írott dokumentum kapott helyet. A mesterséget a munkaasztal köré elhelyezett különféle szerszámok teszik látványossá. A céhes tárgyak közül két aranyozott ezüst serleget Szócs Dezső szűcsmester, a szűcs ipartársulat egykori dékánja minden ellenszolgáltatás nélkül adott át a múzeumnak. A szerszámok nagy része Dézsi Mózes és Pócsai Attila, akkori IV. osztályos tanuló adományaként kerültek a gyűjteménybe, amely összesen 61 daraból áll.

A legjellemzőbb és a városban legerjedtebb foglalkozás a *csizmadia* mesterség volt. Céhszervezetüket a tímár mesterségből kiválva, I. Rákóczi György kiváltságlevele alapján, 1638-ban alakították, és hosszú időn át ők uralták a város gazdasági életét – innen jön a *vargák városa* megnevezés. A múzeum tulajdonába került a csizmadia céh 1638-ban pergamenre írott privilégiuma, két céhláda, egy díszkorsó, egy névsortábla és egy 1939-ből származó ipartársulati zászló. A 19. század végén a csizmadiák céhének több mint száz tagja volt. Jellemzőjük a hajdani vásárok egyik legkeresettebb árucikke, a cserzett bőrből készült ványolt csizma volt. Jellemzője, hogy a lábbelinek nem volt jobb és bal párja, hanem mindkettő azonos, ezért *egylábas* csizmának is nevezték. A csizma lábfej részének nyújtására használt ványolószerszámokból több is látható a kiállításban. A múzeum szervezésekor még éltek a mesterség idős képviselői, akik jelentős segítséget nyújtottak a szerszám- és céhes emléktárgy gyűjtésében. A céhes emlékek közül az egyik réz behívótáblát Jancsó Ferenc, az ipartársulat iratanyagát Szócs Dezső, az ipartársulat pecsétjét Duka András adományozta. A csizmadiák 94 daraból álló szerszám- és terméktárgyát többnyire Nagy József, Tarcsi Dezső, Kovács Gábor, Kovács András, Bartis Antal, Incze Menyhért, Haralyi Istvánné, Páll Béla, özv. Turóczi Mózesné, Kapusi József, Uszcai Sándorné, Jancsó Sándor, Zsidó Vilmos, Vajik Zoltán és Dobra Mihály ado-

mányozta. Fazakas István cipésmester a múzeumba került szerszámokkal helyben készítette el az egykori hagyományos ványolt csizma női és férfi változatának egy-egy darabját. Az általa elrendezett műhelyrészlet fogadja ma is a látogatókat.

1857-re a *cipész* mesterség is annyira megerősödött, hogy a csizmadia céhtől különválva, önálló társulatot hozott létre. A szervezeti emlékek közül a társulat ládája és díszkorsója is megőrződött. Nagy Béla, özv. Jancsó Lajosné, Péter Dénes, özv. Nyágyuly Mihályné, Beke Béla, Dézsi Pál, Sorbán Antal, Simon Gyula és Fazakas István adományozóknak köszönhetően néhány fotó, egy 1885-ben készített vásáros láda és több cipész szerszám egy 112 darabot számláló gyűjteményt eredményezett. 2002-ben Antalffy Margit, 2013-ban Gál Bence adománya révén néhány sámfával és kaptafával gyarapodott, majd 2014-ben László Károly 50 darab különféle cipésszerszámmal és két vásáros ládával bővítette a gyűjteményt. 2019-ben Fazakas István cipésmester unokája, Fazakas Csongor néhány további hiánypótló tárggyal gyarapította.

Kézdívarshelyen a bőriparral kapcsolatos mesterségek voltak a jelentősebbek. Erre újabb példa, hogy a 17. században a *szűcs* mesterség is céhbe tömörült. A kézdívarshelyi szűcsök elsősorban bárány- és juhbőrt dolgoztak fel, melyből bundát, bekecset és kucsmát varrtak, de kiválóan értettek a vadbőrök feldolgozásához is, ezekből értékes szőrméket készítettek. Ez a jól jövedelmező mesterség a város legvagyonosabb polgáiraivá tette a szűcsöket. Céhük II. Rákóczi György kiváltságlevelével alakult, 1649-ben, amely pergamenre íródott, és amely jelenleg a múzeum gyűjteményét gazdagítja. A divat változásával ez a hagyományos mesterség is háttérbe szorult. Az időközben megszűnt mesterségnek az 1970-es években még voltak képviselői, akik hozzájárultak a múzeumi anyag gyarapításához. Például a kiállításban látható nagyméretű vásáros bundát, melyet egykor a szűcsmesterek reklámként akasztottak a sátorra, a múzeum megnyitása után készítették el. Az 1858-ban készített céhzászlót és a hozzá tartozó rudat Nagy Imre, a céhes és ipartársulati jegyzőkönyveket és néhány szerszámot Rácz Károly szűcsmester adományozta a múzeumnak. A múzeum szervezésekor özv. Nagy Mártonné is adott szerszámokat, de így is csak 25 darab került a múzeumba. A gyűjtemény 2010-ben Rácz Károly unokájának, ifj. Rácz Károlynak köszönhetően újabb 46 szerszámmal gyarapodott. A Németországban élő, de kézdívarshelyi felmenőkkel rendelkező Böhm Gabriella 2008-ban, majd 2011-ben nagyapja, Lakatos István szűcsmester Párizsban használt, kézzel rajzolt mintafüzetét, egy általa készített hímzett bőrvet és családi fotókat küldött a múzeumnak.

A *fazekas* mesterek 1649-ben alakítottak céhet. Műhelyeiket és lakóházaikat a város legrégebb települési helyén, a Kovácsszerben építették fel. Jellegzetes termékeik a bokálykorsók, a mintás kályhacsempék és más, sajátos díszítésű edények voltak. A mesterség fokozatosan elvesztette jelentőségét. A 20. század elején már csak 14 fazekas működött a városban. Ez a kézműves iparág 1966-ban szűnt meg az utolsó mester, Szász Bálint halálával. A kiállításban a céhláda és a díszkorsó mellett régi bokályok és néhány kályhacsempe látható, összesen 37 darab, melyek a Székely Nemzeti Múzeumból kerültek vissza Kézdivásárhelyre. A kiállított műhelyfelszerelés az utolsó mester családjától került a múzeumba, az intézmény szervezésekor. Ezek mellett időközben számos cserépedényt sikerült bementeni, ami végül egy 263 darabot számláló gyűjteményt eredményezett. A kezdeti időszakban a fazekas tárgyak közül néhány nagyobb cserépfazakat dr. Várhelyi Ödön és Polgár Miklós juttatott a múzeumba. 2006 nyarán László Károly helyi keramikus, Zavaszki Attila kályharakó és István Sándor fafaragó önzetlen munkájának köszönhetően a fazekas kiállítás egy 18. századi rekonstruált cserép-kályhával egészült ki.

A 16–17. században alakított első négy céhet csak a 19. század első felében követték újabbak. 1807-ben tömörültek céhbe a *szíjgyártók*, akikről mindössze 34 kisebb szerszám került be a múzeumba. A céhes emlékek közül a serleget őrzi a múzeum. A nagyon hiányos tárgyi emlékek nem teszik lehetővé a mesterség bemutatását. A raktáron lévő szerszámanyagot Dudás Imre és Szász Dániel adományaként tartja számon az intézmény.

A húsfogyasztás mindig jelentős mértékű volt Kézdivásárhelyen, így a *mészárosok* száma is mindig számottevő volt. Bár céhszervezetük későn, csak 1809-ben alakult, gazdasági szempontból mégis ez volt a legerősebbek egyike. Céhes anyagként a kiváltságlevél, a zászló, a láda, a behívótábla és három serleg került a múzeumba. Annak ellenére, hogy több hússzék és vágóhíd is működött a városban, a mészárosmesterség szerszámanyaga a leghiányosabb. A kiállításon látható céhes tárgyak közül a ládát, a zászlót, a behívótáblát, az ezüst serlegeket és pecsétgyűrűt, valamint a mészáros céh kiváltságlevelét özv. Szotyori Dezsőné adományozta 1970–1971-ben. A raktáron lévő nyolc tárgyi emlék néhány mészáros mérleget jelent, melyek Szabó József adományaként szerepelnek a nyilvántartásban. A háromszéki húsipar szegényes tárgyi anyaga 2015-ben a polgári étkezési szokás kutatása és kiállítása eredményeként egy, az 1930-as években készített jég szekrényvel gazdagodott a sepsiszentgyörgyi Pásztor Ferenc és Csilla adományának köszönhetően.

A *szabó* céh 1841-ben alakult, húsz taggal, majd a mesterek a helyi polgárság igényeinek megfelelően szakosodtak. Úriszabók, egyenruhaszabók, papi és katonai szabók, angol és francia úriszabók szolgálták ki a helyiek igényeit. Az üzleti életet jellemző féltékenység ellenére a társulati életben nagy volt a szolidaritás, a szabóipar 1947-ig őrizte hagyományait. A szabó mesterségtől is kevés emlékeanyag maradt ránk.

A céh zászlója a két világháború közötti időben bekerült az Ikafalvi Diénes Ödön gyűjteményébe, azonban ezt ma már csak fotóról ismerjük. A szervezeti emlékek közül a céhláda, a behívótábla, a pecsétnyomó és néhány céhes irat Hajdú István adományaként került az új múzeumba. A korábban gyűjtött 28 darab műhelyfelszerelés három munkaszalából, néhány ollóból, többféle vasalóból és apróbb tárgyakból tevődik össze. A szabók emlékeanyaga 1999-ben Lambru Müller Anikó tanárnő adománnyának köszönhetően bővült. Müller Kálmán szabómester néhány kisebb műhelyfelszerelése mellett főleg divat- és szaklapok kerültek be a múzeumba. Jelentősebb gyarapodás a 2007-ben elindított helyi polgári viseletkutatás eredményeként történt. Az időszakos kiállításra kölcsönkért tárgyak nagyobb része adományként a múzeumnak maradt, így néhány hiánypótló tárggyal egészült ki a gyűjtemény, ami lehetővé tette a szabók kiállításának bővítését. Többek között négy darab korabeli varrógépet kapott a múzeum Szígyártó-Szőcs Emesétől, Szilágyi Ferenctől, Rózsa Margittól és Dimény Katalintól.

1844-ben újabb négy mesterség kapott céhes kiváltságlevelet: az asztalos, a kalapos, a kovács-lakatos és az üstgyártó.

A város gazdasági életében jelentős szerepük volt az *asztalos* mestereknek. A 19. század elején az ácsokkal együtt szerveztek társaságot. Az asztalosok száma folyamatosan nőtt, s így 1844-ben 24 taggal önálló céhbe tömörültek. A céh megalakítását és működését I. Ferdinánd kiváltságlevele biztosította. A kézdivásárhelyi asztalosok kiváló mesterei voltak a fafaragásnak, ami elsősorban a növekvő polgári igényeknek felelt meg. Céhes, ipartársulati hagyományait a 20. század közepéig őrítették. A pecsétnyomó, a céhláda és az ipartársulat 1904-ben készített zászlója maradt az utókorra. A múzeumban a céhes emlékeanyag mellett jelentős számú szerszám és termék is látható, melyek többnyire adományok útján kerültek a múzeum tulajdonába. A szervezeti emlékek közül 1971-ben a behívótáblát Deme Ferenc, a névsortáblát Császár Szóts Józsefné, az asztalos ipartársulat tablóképét Mágori Istvánné adományozta, de a pecsétnyomó, a céhláda és az ipartársulat 1904-ben készített zászlója is a múzeumba került. Az intézmény első három évtizede alatt az asztalos gyűjtemény 112 asztalos és 33

darab faesztergályos szerszámból és egyéb tárgykból állt össze. Az adományozók közül ki kell említeni Baróthi István, Deme Miklós, Vízi János, özv. Dombi Istvánné, Kovács Emil, Baczoni Károly, Nagy Ferenc, Dakó Antal, Deme Antal, Csengeri Lajos Dénes, László Albert, Balogh András és Imets József nevét. Az asztalosok szerszámanyaga az utóbbi 15 évben is gyarapodott. Jelentősebb adományként Róth István 1997-ben egy kisméretű kézi faesztergapaddal, Imre Magdolna pedig 2008-ban 46 darab szerszámmal gazdagította a múzeumot. A 2011-ben megrendezett, polgári lakáskultúrát bemutató időszakos kiállítást követően különböző bútorokkal gazdagodott a gyűjtemény. Ugyanakkor asztalos termékként is számon tartható tárgyak, mint például a fából készített szervezeti emlékek vagy a vásároltadák minden mesterség tárgyanyagában megtalálhatók, azonban a festett hozományos ládák és szekrények, valamint a különböző bútorok darabok önálló néprajzi gyűjteményt alkotnak.

A kalapos céh 1844-ben alakult, tizenkét taggal. A kézdivásárhelyieken kívül a környék lakosságát is ők látták el különféle kalapokkal. A 20. századi ruhaipar, valamint a divat fejlődésével, változásával jelentősége fokozatosan csökkent, míg a kalapos ipar teljesen meg nem szűnt. A kalapos céh 1845-ben kiállított privilégiumát és két céhes ládáját őrzi az intézmény. Ezeket a szentkatolnai Bakk Pál tanítótól kapta a múzeum. Kovács József volt az utolsó kézdivásárhelyi képviselője a mesterségnek, aki 1998-ban hunyt el. A múzeumban kiállított műhelyberendezést és kalapokat neki köszönheti az intézmény. A kalaposmester még dolgozott a múzeum szervezősekor, ezért csak a használaton kívüli szerszámokat adományozta a múzeumnak, azzal az ígérettel, hogy idővel a teljes műhelyfelszerelést az intézményre hagyja. Ez azonban a mester halála után nem történt meg, így a jelenleg hiányos gyűjtemény 42 tárgyból áll. A hiányosságok ellenére a műhelyrészletet bemutató kiállításon olyan különleges szerszám is látható, mint a *gyapjúpengető*, melyet a kalaphoz szükséges mosott gyapjú lazítására használtak.

A Kézdivásárhelyen alakult tizenegy céh közül a *kovácsok*, *lakatosok*, *puskamívesek* és *pléhesek* szervezete volt az egyetlen egyesült céh. Mivel egyik mesterségnek sem volt elég képviselője, hogy önálló céh alakításához kiváltságlevelet nyerhetett volna, a rokon szakmájú mesterek érdekeik védelmére közös céhbe tömörültek, és 1844-ben kaptak kiváltságlevelet. A városban a kovács mesterség 1989 után felszámolódott, de a környező falvakban napjainkban is él. A 128 darabos gyűjteményt többnyire oroszfalvi kovácsműhelyből származó tárgyak alkotják. Ezeket az oroszfalvi származású Gergely András adományozta a múzeumnak, de Kaszás Lajostól is kerültek

be szerszámok. A lakatos mesterségtől mindössze 36 tárgy került be a múzeumba. A kevés céhes emlék közül a kovács és lakatos céh réz behívótábláját Szabó József adta a múzeumnak, míg a céh ládája a kantai líceumból került be. Iratanyagként mindössze az 1844-es privilégiumot őrzi a múzeum. A gyűjteményt 2014-ben ifj. Bartos Károly öt darab kéziszerszámmal gyarapította. A kiállított kovács-lakatos termékek közül említésre méltó az a templomkapuzár, melyet mesteri vizsgamunkaként – mesterremekként – tartunk számon. Ugyanakkor a lakatos mesterség az egyedüli, ahonnan cégér is került a múzeumba. 2008-ban a múzeum munkatársai műhely jellegűvé alakították át a kovács kiállítást a tárgyak jobb érvényesülése végett.

Az *üstgyártók* is 1844-ben tömörültek céhbe. Annak ellenére, hogy a mesterség jelentős szerepet töltött be az 1848–1849-es háromszéki önvédelmi harcban, a céhtörténeti múzeum mesterségre vonatkozó gyűjteménye nagyon szegényes, csupán 20 tárgy. Néhány kisméretű üllő, kalapács, üst és a céh 1844-ben kelt kiváltságlevele került be a múzeumba, ezért ez a mesterség nem látható a kiállításon.

Jellegzetes helyi foglalkozás volt a *mézespogácsa-sütés*. A hagyományos, barna székely pogácsa híres és keresett árucikk volt az erdélyi vásárokon. A 19. század végén hat pogácsasütő folytatta a városban ezt a mesterséget. A kézdivásárhelyi pogácsasütők nem alakítottak céhet. A színes, díszes cifrapogácsát Hahn Jakab honosította meg Kézdivásárhelyen, a 20. század elején, tőle tanulta meg néhány kézdivásárhelyi család, így a 21. század elején még élő mesterség. A kézdivásárhelyi múzeum gyűjteményébe 66 darab, többnyire bádoglemezből készült vágóforma került be. A kiállításon a Székely Nemzeti Múzeum gyűjteményéből származó 23 faragott forma és ütőfa kapott helyet, melyek a helyi mesterek által készített mézespogácsa-típusokkal egészültek ki.

Az alapkiállításon látható mesterségeken kívül még számos más kézműves foglalkozás működött Kézdivásárhelyen, azonban ezek emlékének begyűjtésére nem került sor a múzeum szervezősekor, mert a céhes mesterségeken volt a hangsúly. Az elmúlt évtizedek alatt az ipari és technikai fejlődés eredményeként a kézműves mesterségek többsége felszámolódott és a használati tárgyak jórészt elkallódtak. 1989 előtt két mesterségtől mégis került nagyobb számú tárgyi emlék a múzeumba. Legtöbb a *kádár* mesterséghez kapcsolódik, vagyis 76 darab kisebb kézi szerszám, míg 24 darab tárgy a *kötélverés*hez szükséges alapszerszám. Ebben az időszakban a múzeumba további 88 darab, különféle mesterséghez köthető tárgy is bekerült, melyek többsége az állattartáshoz és háziiparhoz tartozik. Ilyen jellegű

adományokkal az utóbbi években is gyarapodott a gyűjtemény. 2003-ban Vajda Zoltán egy édesanyja által használt gypjűfésülő szerkezetet adott a múzeumnak, 2007-ben, majd 2016-ban Rázmán Olga, valamint Kovács Béla egy-egy kézi szövőgéppel gazdagította az intézményt.

Az 1848–1849-es forradalom helyi emlékei

Kézdivásárhely legjelentősebb történelmi eseménye az 1848–1849-es magyar forradalom és szabadságharc. A helytörténeti kiállításon belül két teremben látható a többnyire Kézdivásárhelyre vonatkozó emléktárgy. A kevés tárgyi emlék közé tartozik a Székely Nemzeti Múzeum anyagából kiállított néhány fegyver, a Gábor Áronról készült egyetlen hitelesnek tartott arckép-rekonstrukció, a Gábor Áron által készített íróasztal és szekrény, valamint Kossuth Lajos, Turóczi Mózes, Bem József és Petőfi Sándor gipsz mellszobrai, valamennyi Vetró András kézdivásárhelyi szobrászművész alkotása.

Hiánypótló az 1906-ban Kézdivásárhelyen megtalált, a szabadságharc végén itt öntött „Gábor Áron-ágyú” 1971-ben ugyancsak Kézdivásárhelyen öntött másolata. A múzeum megnyitáskor a legszebb kiállítási tárgyak egyike volt. A 397 kg-os másolathoz szükséges rezet és bronzot a város vezetőségének támogatásával a helyi vállalatok vezetői és diákok gyűjtötték össze. Az öt darabból összeállított ágyúcső az egykori Sport-Ind üzem átalakítása után létesített ipari vállalat öntödéjében, egy lelkes szakemberekből álló csoport munkájának köszönhetően készült el. A csoport tagja volt Bartók Jenő műszaki rajzoló, Dobolyi Árpád esztergályos, László József öntőmester, Gábor Áron kerekemester és Gergely András kovácsmester, valamint Winkler Rudolf és Fazakas Lajos vállalatvezető.

Az önkéntes tűzoltók emléktárgya

Kézdivásárhelyen a polgári eszmék hatására számos egyesület alakult. Ezek közül a közbiztonság tekintetében a legjelentősebb az 1876-ban alakított önkéntes tűzoltók szervezete volt. A 19. század második felétől a törvény is kötelezővé tette a települések számára a tűzvédelem megszervezését, így nemcsak a városokban, hanem kisebb településeken is létesültek hasonló civil alakulatok. A szervezeti formában működő tűzoltók saját egyenruhával, zászlóval és korszerű felszereléssel rendelkeztek, ugyanakkor írott formában is dokumentálták tevékenységüket. Az önkéntes tűzoltók a helyi társadalmak megbecsült személyei közül kerültek ki. A közbiztonsági feladatok ellátása mellett a művelődési életben is aktív szerepet vállaltak, többek között fúvószenekarokat hoztak létre és számos kulturális esemény szervezésében vettek részt.

Kézdivásárhelyen az önkéntes tűzoltó egyesület az 1960-as évekig, a hivatásos katonai tűzoltóság megjelenéséig működött önállóan. Az 1970-es évek elején megyeszinten már megszűntek az egyesületek, azonban a szervezeti emléktárgy egy része az egykori önkéntes tűzoltók tulajdonában maradván, nem kallódott el. 1973-ban a városi és a megyei vezetőség, illetve a katonai tűzoltóság támogatásával Incze László és az egykori önkéntesek tűzoltómúzeumot hoztak létre az alakulat székházában. Az új múzeum felügyeletét és bemutatását az önkéntes tűzoltók vállalták fel. A közel 19 évi működése alatt megfelelő szakmai háttér és támogatás hiányában elhanyagolódott, ugyanakkor az épület állapota is megromlott, ezért 1992-ben a helyi önkormányzat az ott őrzött emléktárgyat átadta a Céhtörténeti Múzeumnak. A múzeumba egy összesen 338 leltári tételből álló tűzoltógyűjtemény került, melyet a tárgyi emléktárgy mellett dokumentumok és fotók alkotnak.

A tűzoltómúzeumban kiállított anyag Kovászna megye több településéről volt összegyűjtve, de a tárgyak többsége a kézdivásárhelyi önkéntes tűzoltóktól került be. Négy nagyméretű tűzoltó szekeret és néhány kisebb fecskendő a múzeummá átalakított épületnél őriztek, de a gyűjteményt egy 1856-ban készült kökös pumpával és egy fűlei, víztároló hordós szekérrel is kiegészítették. A kisebb tűzoltófelszereléseket és tárgyakat nem lehet helyhez kötni, viszont a meglévő anyag alapján azt lehet feltételezni, hogy a gyűjtéskor már csak töredéke volt meg annak, amit egykor a tüzek oltásánál használtak. Néhány kéziszerszám, több hasonló fecskendőhegy és pár 20. század eleji tűzoltópalack mellett korabeli egyenruhadarabok, többségében sisakok alkotják a gyűjtemény ezen részét.

Szervezeti zászlókat, irattárgyat, valamint fotókat elsősorban a kézdivásárhelyi és a sepsiszentgyörgyi önkéntes tűzoltó egyesületektől sikerült begyűjteni, de Árkosról és Illyefalváról is található dokumentum a gyűjteményben. Az öt, rúddal együtt megmaradt zászló közül kettő a kézdivásárhelyi, egy-egy a sepsiszentgyörgyi és az árkosi önkénteseké volt. Egy román feliratú, kisebb méretű zászló feltehetően az éves megmérettetések során kiemelkedő teljesítményt nyújtó egyesületek vándorzászlója lehet. A második világháború utáni gyakori tűzoltóversenyeken elért eredményeket kisebb zászlókkal és kitüntetésekkel jutalmazták, melyek közül több is a múzeumba került.

A tűzoltómúzeum felszámolása óta az anyag nagy része a raktárban található, csupán a korabeli tűzoltókocsik tekinthetőek meg a múzeum udvarán, szabadtéri kiállításon. 2003-ban egy átfogó program keretében a múzeum munkatársai konzerválták a szekereket és javították a kiállítófelületet.

A polgári életvitel emlékanyaga

Az 1950-es évek előtti városi polgárság életvitelének és szokásainak vizsgálatát Incze László is fontosnak tartotta. Tudományos és ismeretterjesztő írásainak egy része a város épített örökségével, valamint az itt élő fontos közéleti szereplők viselt dolgaival foglalkozik. Az általuk használt tárgyi emlékek összegyűjtésére azonban már nem vállalkozott, feltehetően azért, mert az 1970-es és 1980-as években a polgári családok leszármazottai még használták, vagy az érzelmi kötődés révén ragaszkodtak tárgyaikhoz. Ennek ellenére a múzeum gyűjteményébe 30 darab különféle polgári jellegű tárgy is bekerült. Néhány hiányos óraszekrény, pár rézmoszár és egyszerű réz gyertyatartó, valamint a háztartásban használt apróbb tárgyak tartoznak ebbe a korai gyűjteménybe.

Kézdivásárhely polgári kultúrájának vizsgálatát és a hozzá kapcsolódó tárgyi anyag begyűjtését az utóbbi években fontos feladatának tartja a kézdivásárhelyi múzeum, ugyanis alapkiállításainak bővítését erre alapozva látja megvalósíthatónak. A polgársághoz kapcsolódó tárgyi anyag céltudatos gyűjtését 2007-ben kezdte el a múzeum. Az intézmény szakemberei elsőként az öltözködéssel kapcsolatos tárgyak felkutatására vállalkoztak. Arra kérték a helyi lakosságot, hogy ebben a témakörben kölcsönözzenek tárgyakat egy időszakos kiállításra, mellyel a közösség figyelmét kívánták felkelteni a pusztuló értékek iránt.

A 2008 őszen megnyitott *Jó ruhában járni-kelni* elnevezésű kiállítás a régi időkbeli megőrzött ruhák, ruhadarabok és különféle kiegészítők segítségével a 19. század második felétől az 1950-es évekig terjedő kézdivásárhelyi polgári viseletkultúra meghatározó részét mutatta be a látogatóknak. A kiállítás szakmai sikerét jelzi, hogy a kölcsönadott tárgyak nagy része, közel 200 tárgy adományként a múzeumnak maradt, illetve a gyűjtemény a későbbiekben is gyarapodott. A viseletgyűjtemény részét képezi egy díszkard is, amely családi hagyomány szerint a 19. század végén Szentkatolnai Bakk Endre vizaknai plébános díszmagyar öltözetéhez tartozott. A kardot 2009-ben a Szentkatolnán élő Bakk Pál tanító, valamint testvérei, Bendéné Bakk Katalin és Bakk László adományozták a múzeumnak, de degradálódott állapota miatt kiállításon való bemutatása csak restaurálás után lehetséges.

A következő hasonló kiállításra 2011-ben került sor, *Békebeli otthonok* címmel, melynek keretében a polgári lakáskultúra tárgyi emlékei kerültek előtérbe. A kiállított bútorok nagyobb részét, az ónémet stílusú szalంగarnitúrát, az ebédlőt és egy hálószoabútort a zabolai Csángó Néprajzi Múzeumtól kérték kölcsön. Ezek egykor Bartha László (1907–1991) és

Bartha Lászlóné Bagoly Margit (1914–2010) tanítóházaspár pávai lakását díszítették. Egy 1920-ból származó neorokokó fehér hálószoabútort Szigártó-Szőcs Emese kölcsönzött, amely egykor Szegedi László brassói kereskedő tulajdona volt. A kiállítást a számos apró tárgy és kiegészítő tette éltszerűvé, melyeket a korábban bevált felhívás és személyes megkeresés útján gyűjtöttek össze a szakemberek. A kiállítás eredményeként több mint 200 tárggyal gyarapodott a múzeum gyűjteménye.

A viseletkutatást követően már 2009-ben elkezdődött a polgári étkezési szokások kutatása és a hozzá kapcsolódó tárgyi anyag összegyűjtése, azonban a kiállításra csak 2014 őszen került sor. *Az étel tisztessége* nevet viselő kiállítás az élelem beszerzésének, tárolásának, elkészítésének és felszolgálásának helyszíneire kapcsolódó tárgyi anyag bemutatása mellett a természetben történő étkezésre és a vendéglők világára is kiterjedt.

A polgári kultúrához kapcsolódó három kiállítás célja a Kézdivásárhelyhez köthető anyag feltérképezése és összegyűjtése volt, azonban a lakás-, majd az étkezési kultúra bemutatásakor kitűnt, hogy a háromszéki polgárság hagyatékán keresztül ismerhető meg és mutatható be ez a korszak. Így a múzeumnak adományozott anyag sem kizárólag Kézdivásárhelyről került be. Az első felhívástól kezdődően tíz év alatt 778 darab polgári életvitelhez kapcsolódó tárggyal gyarapodott a gyűjtemény, amely különböző ruhadarabokból, öltözködéshez kapcsolódó kiegészítőkből, konyhai eszközökből, bútorból és egyéb lakásberendezésből tevődik össze. Sokak számára a kiállítások révén értékelődtek fel a kidobás határán lévő tárgyak, és remélhetőleg ennek köszönhetően maradnak meg az utókornak.

A polgári viseleti anyag gyarapításához Szigártó-Szőcs Emese, Nagy Éva, Vass Ágnes, Jancsó Rózália, László Károly, Dávid Ilona, Szőcs József, György-Szakács Gizella, Kiss Éva, Koszti Ildikó, Haraly Bátor, Máthé Anna, Ilkei Ferenc, Sipos B. Sándor, Páll Zsuzsa Réka, Marthi Emília, Fekete Ágnes, Vikol Kálmán, Héjja Márta, Keresztes Éva, Bogdán Ildikó és Böhm Gabriella járult hozzá.

Az étkezési szokások emlékanyagát Nagy Éva, Szigártó-Szőcs Emese, György-Szakács Gizella, Márton Imre, Buttás Pálné, Szőcs Dezső, Imreh Emese, Dimény Mária, Pásztor Csilla, Héjja Márta, Molnár Szilveszter és Kovács Zsombor gazdagította.

A lakáskultúra látványosabb elemei a kiállítás végzetével visszakérültek a tulajdonosokhoz, azonban néhány tárgyat a múzeum is megörökölt. 2016-ig Szigártó-Szőcs Emesétől 50 darab témához kapcsolódó tárgy került a múzeum tulajdonába. A kiállításon bemutatott tárgyakon kívül utólagosan egy

teljes hálósza-berendezést is beadott a múzeumba. Ezenkívül a gyűjteményt Farkas Gábor, Róth András Lajos és Róth Attila István, valamint Bene Gabriella gyarapította.

A három témakörben két kézdivásárhelyi polgárnak, Szigyártó-Szőcs Emesének és Nagy Éva (1924–2016) nyugalmazott könyvtárosnak köszönhető a legtöbb tárgy. Nagy Éva már a múzeum szervezésekor is aktív segítője volt az intézménynek, életének utolsó szakaszában nyújtott lelkes segítségével példaértékű. Az adományozókon kívül a felhívásokat tárgyakkal támogató személyeket is köszönet illeti, ugyanis segítségük nélkül szegényebbek lettek volna a kiállítások.

A szocialista iparosítás emlékanyaga

A több évszázados múltra visszatekintő kézdivásárhelyi kézműves hagyományoknak a második világháború utáni politikai rendszerváltás vetett véget. Az átmenet az ipartestületek felszámolásával kezdődött és a gyáripar kiépítésével érte el a tetőpontját. A gyárakba kerülő fiatalok idővel jobb esetben szakmunkásokká váltak, akik a technikai fejlődésnek köszönhetően és a hagyományos mesterségtanulás hiányában már csak a termékelőállítás egy-egy fázisát tudták elvégezni.

Kézdivásárhelyen az első gyárat 1946-ban létesítették, *Sport-Ind* néven, ahol többnyire asztalosokra, fémesekre és cipészekre volt szükség, sportfelszerelések gyártásához. Az üzem az 1960-as évek végén beinduló gyárépítések idején *Gábor Áron* néven bútorgyárrá alakult át.

Kovászna megye adminisztratív létrehozásának első éveiben több nagyobb gyárat építettek Kézdivásárhelyen, melyek jelentős változásokat hoztak a város társadalmában. A szocialista iparosítás vívmányainak múzeumban való bemutatását 1985-ben rendelték el. Az akkor még teljes kapacitással működő csavargyár, szigetelőgyár, keményítőgyár, tejfeldolgozó üzem és készruhágyár vezetősége olyan termékeket adott be a múzeumba, melyekkel szemléltetni lehetett munkájukat. Az 1989 után fokozatosan megszűnő és átalakuló gyáriparnak a múzeumban őrzött kisszámú gyűjteménye ma már jelentős kordokumentumnak számít, melyet érdemes tovább bővíteni és a város-történeti kiállításban bemutatni.

Dokumentum- és fotóarchívum

A kézdivásárhelyi múzeum szervezésekor a tárgyai anyag mellett irat- és fotóanyag is került be a múzeumba. A figyelem elsősorban a céhes és ipartársulati dokumentumok begyűjtésére irányult, melynek eredményeként 52 írásos emlék került elő. A csizmadiák és a szűcsök 17. századi pergamen kiváltság-

levelei, valamint a szűcs céh által egy, a 18. század utolsó évtizedeiben vezetett jegyzőkönyv kivételével az iratok a 19. századból származnak. Ezek közül is többségében a század második feléből valók, ugyanis az 1834-es tűzvészben a korábbi anyag nagy része megsemmisült. A város 11 céhes szervezetbe tömörült mesterségéhez viszonyítva, a dokumentumanyag szegényes és aránytalan. Mindössze kilenc céhes mesterségtől – tímár, csizmadia, szűcs, mészáros, szabó, asztalos, üstgyártó, kalapos és kovács – kerültek elő iratok, melyek számarányukban nagyon eltérőek. A tímár céh kivételével a többi nyolc szervezetnek a kiváltságlevele bekerült a múzeumba, ezek közül hatot 19. századi könyv alakban adott ki az erdélyi kormányzóság. A legtöbb dokumentum a mészárosoktól maradt fenn, ezt követi a szűcsök és a csizmadiák írásos emléke. A múzeumban őrzött céh- és ipartársulati jegyzőkönyvek, számadáskönyvek és szabályzatok segítségével vált ismertté a kézdivásárhelyi céhes élet egy-egy fontosabb momentuma. Incze László helytörténeti kutatásainak egyik fontos területe a kézdivásárhelyi céhek vizsgálata volt, és több tanulmánya jelent meg a témában. Életének utolsó szakaszában egy monografikus kötet összeállítását tervezte, azonban hosszan tartó betegsége lassította a munkában, halála után kutatásainak eredményei torzóban maradtak.

A Céhtörténeti Múzeum megnyitását követően a város vezetése az egykori Kaszinó államosított könyvtárának egy részét az intézménynek adta át. Az évfolyamonként bekötött korabeli helyi és országos újságok mellett különböző szakmai folyóiratok (oktatási, orvostudományi, jogi, egyházi, gazdasági stb.), valamint jelentős mennyiségű jogi könyv került a múzeum tulajdonába. A kézdivásárhelyi múzeum könyvtárában 1974-ben már 1337 régi kiadványt tartottak számon, és a későbbiekben ez az állomány lett az intézmény dokumentációs könyvtárának az alapja. A 19. század hetvenes éveitől a második világháborúig megjelenő helyi lapok a helytörténeti kutatás egyik legjelentősebb forrásanyagát jelentik mind a mai napig.

A kézdivásárhelyiek is felismerték a múzeumban azt a helyet, ahol a dokumentumértékű iratok és családi hagyatékok biztonságban megőrződnek, hasznosulnak. Így került be a Kaszinó egykori vezetőinek, illetve a város jeles közéleti szereplőinek: K. Kovács Istvánnak, ikafalvi Diénes Ödönnek és Jenőnek jelentősebb hagyatéka is. Ez a gyűjtemény az elmúlt 50 év alatt folyamatosan gazdagodott. 2010 és 2016 között Nagy Éva 82 családi vonatkozású dokumentumot és fényképet, valamint különféle régi könyvet adományozott, de Szigyártó-Szőcs Emese, Farkas Gábor, Vetró András, Bakk Pál, Buna László, dr. Kovács Lajosné, Böhm Gabriella, Antalffy Margit,

Séra Magdolna, Vass Ágnes, Fazakas Lajos és Sipos B. Sándor is hozzájárult a gyűjtemény gyarapításához.

A gyűjteményben található dokumentumok rendszerezését és feldolgozását az intézmény 2007-ben kezdte el. A helyi polgári élet kutatásának forrásanyagaként használható dokumentumokkal és családi hagyatékkal jelentős mennyiségű fénykép is bekerült a múzeumba. 2009-ben a K. Kovács István-hagyatékban található fotók digitalizálásával kezdődött el a múzeum fotóarchívumának létrehozása. Az időközben több témakörbe csoportosított fotótár a dokumentációs könyvtáron belül önálló gyűjteményt alkot, melybe 2019 végéig 1660 fénykép került be.

Az öt évtized alatt a múzeum szakkönyvtára is folyamatosan bővült. Elsősorban az újonnan megjelenő történelmi, néprajzi, művelődéstörténeti és múzeumi szakkönyvekből, tanulmánykötetektől, valamint különféle periodikákból tevődik össze. A közel 2000 kiadvány napjainkban a város és vidéke egyik fontos szakmai könyvtára.

A múzeum eddigi működése alatt jelentős mennyiségű adminisztratív jellegű irat gyűlt fel. Ezek rendszerezését és nyilvántartását a dokumentációs könyvtár keretében végzik a múzeum szakemberei. A dokumentumok a jelen tanulmány összeállításánál, az intézmény múltjának a rekonstruálásában jelentős segítséget nyújtottak.

Időszakos kiállítások

A múzeum megnyitása óta az egykori tanácsterem időszakos képzőművészeti és szakmai kiállításoknak ad helyet. Az öt évtized alatt több mint 200 tárlatra került sor és több mint 100 képzőművész állított ki. A kiállító művészek által adományozott képzőművészeti alkotások a múzeum saját képzőművészeti gyűjteményét alkotják. Ezeknek az alkotásoknak a száma mára elérte az 534-et. Évente 8-10 kiállításra kerül sor. Ezek közül három, a márciusi ünnepi tárlat, a kantai Nagy Mózes Elméleti Líceum V–VIII. osztályos rajztagozatos diákjainak évről-évről kiállítása és az Incitato művészklub záró kiállítása évente ismétlődik, hagyományossá vált.⁹

Zsuzsi és Andris népviseletben

Állandó kiállításon látható a Zsuzsi és Andris népviseletben elnevezésű babaméretű népviseleti gyűjtemény. A ruhákat 10–14 éves erdélyi magyar gyerekek készítették 1970–1971-ben, a *Jóbarát* című folyóirat felhívására. A Székely Nemzeti Múzeum anyagát képező gyűjtemény egy részét 1974-ben adták át a kézdivásárhelyi múzeumnak. 1995-ben a kézdivásárhelyi múzeumba került a teljes gyűjtemény. 2001 nyaratól a 342 viseletből három teremben 244 tekinthető meg.¹⁰

Dimény Attila – Incze László Céhtörténeti Múzeum, Kézdivásárhely, 10. udvartér, 1., RO-525400; dimenyattila.sznm@gmail.com

Irodalom

BALÁZS Márton

1942 *Adatok Háromszék vármegye néprajzához*, Sepsiszentgyörgy.

BOÉR Hunor

2003 A Székely Nemzeti Múzeum vezetőségi jegyzőkönyvei, 1945–1955, *Acta (Siculica)* 2003/3, 161–295.

DIÉNES Jenő, Ikafalvi

1942 Múzeumunk első 20 éve, in: *A kézdivásárhelyi Kaszinó 100 éve*, Turóczy Nyomda, Kézdivásárhely, 73–91.

DIMÉNY Attila

2018a Múzeumtörténet, in: Dimény Attila (szerk.): *Az Incze László Céhtörténeti Múzeum és gyűjteményei*, Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, 7–55.

2018b *A polgárosodás társadalmi és kulturális hatásai Kézdivásárhelyen (1750–1944)*, Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár.

DIMÉNY Erika

2018 *Zsuzsi és Andris népviseletben*, in: Dimény Attila (szerk.): *Az Incze László Céhtörténeti Múzeum és gyűjteményei*, Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, 56–58.

DOBOLYI Annamária

2018 A múzeum képtára, in: Dimény Attila (szerk.): *Az Incze László Céhtörténeti Múzeum és gyűjteményei*, Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, 59–62.

INCZE László

1997 *A kézdivásárhelyi múzeum rövid története*, in: Incze László – Szabó Judit (szerk.): *Emlékkönyv a kézdivásárhelyi múzeum 25. évfordulójára*, Médium Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 5–36.

2012 *A rendtartó székely város. Tanulmányok, cikkek, beszélgetések Kézdivásárhely múltjáról és múzeumáról* (szerk. Szabó Judit), Polis Könyvkiadó, Kolozsvár.

⁹ DOBOLYI Annamária 2018, 59–62.

¹⁰ SZABÓ Judit 2001, 103–111; DIMÉNY Erika 2018, 56–58.

SZABÓ Judit

1997 *Balázs Márton emlékezete*, in: Incze László – Szabó Judit (szerk.): *Emlékkönyv a kézdivásárhelyi múzeum 25. évfordulójára*, Médium Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 87–103.

2001 30 éves a Zsuzsi- és Andrisbaba-gyűjtemény, *Székelyföld*, V/12, 103–111.

TIBOLDI Zoltán – BOÉR Hunor

2002 Szabédi László és az önálló romániai magyar múzeumi hálózat ügye (1946–1947), *Acta (Siculica)* 2003/3, 133–160.

Cei 50 de ani ai muzeului din Târgu Secuiesc

(Rezumat)

În prima jumătate a secolului al XX-lea mii de obiecte muzeale au fost distruse în Târgu Secuiesc, dar la începutul anilor 1970 László Incze a reușit să salveze câteva mii de obiecte prețioase care sunt păstrate de atunci în muzeul de istorie a breslelor, care îi poartă astăzi numele. Colecția constă în principal din relicvele breslelor și asociațiilor industriale locale, precum din instrumentele și produsele acestor meșteșugari. Expoziția de bază prezintă moștenirea culturală a acestei ere trecute. Ca muzeu de istorie locală, una dintre sarcinile instituției este prezentarea trecutului istoric al orașului. De asemenea, sunt accentuate evenimentele locale ale revoluției și războiului de independență maghiar din 1848-1849. Totodată, se cercetează cultura civilă care s-a format aici în secolul al XIX-lea, fiind colectate și prelucrate obiecte și documente legate de ea. Misiunea muzeului de istorie a breslelor din Târgu Secuiesc este conservarea tradițiilor, a valorilor și a patrimoniului legat de localitate.

The 50 Years of the Kézdivásárhely (Târgu Secuiesc) Museum

(Abstract)

In the first half of the 20th century thousands of museum objects were destroyed in Kézdivásárhely, but in the early 1970s László Incze managed to save a few thousands of valuable objects, held ever since in the Museum of Guilds' History which today bears his name. The collection mainly consists of the relics of local guilds and industry associations as well as the tools and products of these crafts. The basic exhibition presents the cultural heritage of this past era. As a museum of local history, one of the tasks of the institution is to present the historical past of the city, including the local events of the 1848–1849 Hungarian Revolution and War of Independence. At the same time, the institution carries out research into the 19th century civic culture of the settlement, collecting and processing objects and documents pertaining to it. The mission of the Kézdivásárhely Museum of Guilds' History is to preserve the local traditions, values and heritage.

1. ábra Balázs Márton (1867–1948) – ILCM fotótár

2. ábra Dr. Ikafalvi Diénes Ödön ügyvéd (1874–1936)
– ILCM fotótár

Kézdivásárhely. Erzsébet leányárvaház.

3. ábra Az Erzsébet Árvaleány-nevelő Intézet épülete a 20. század elején – ILCM fotótár

4. ábra Dr. Ikafalvi Diénes Jenő ügyvéd (1876–1946) – ILCM fotótár

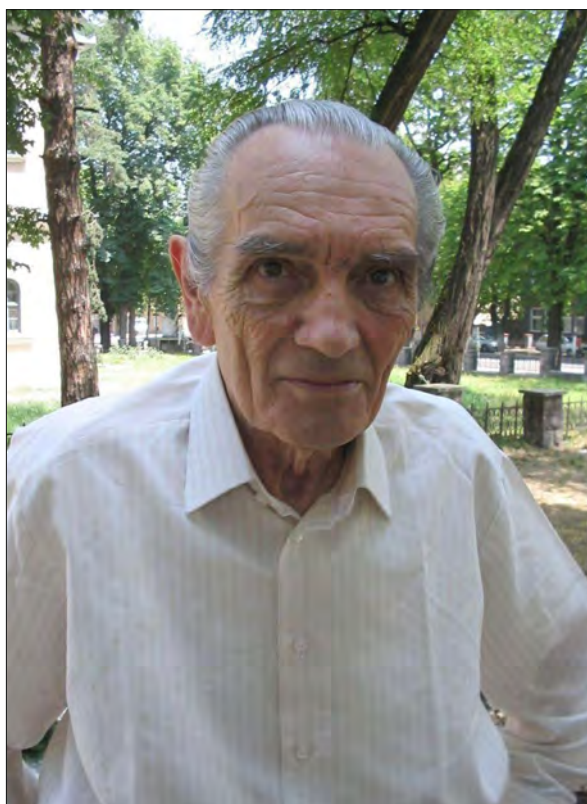
5. ábra Az első múzeumi kiállítás 1941-ben a bezárás előtt – ILCM fotótár

6. ábra A Turóczi-ház 2001-ben – fotó: Dimény Attila

7. ábra Fazekas termékek a Turóczi-házban megnyitott kiállításban – ILCM fotótár

8. ábra Incze László (1928–2007) – fotó: Koncz Pál

9. ábra Kézdivásárhely piacterének északkeleti látképe a Tanácsházzal a két világháború közötti képeslapon – ILCM fotótár

10. ábra A Céhtörténeti Múzeum megnyitása 1972. március 3-án – ILCM fotótár

11. ábra Király Károly, a múzeum első látogatója – SZNM fotótár

12. ábra Az 1971-ben öntött ágyú a Céhtörténeti Múzeum helytörténeti kiállításában – ILCM fotótár

13. ábra Incze László bemutatja a céhes emlékeket az első látogatóknak – SZNM fotótár

14. ábra Incze László szoboravató és névadó ünnepség 2012-ben – fotó: Henning János

15. ábra Incze László mellszobra a múzeum udvarán. Készítette Vetró András – fotó: Dimény Attila

16. ábra Az Incze László Céhtörténeti Múzeum épülete 2017-ben – fotó: Dimény Attila

17. ábra A tímárok kiállítása (részlet) – fotó: Barabás Zsolt

18. ábra A csizmadiák kiállítása (részlet) – fotó: Barabás Zsolt

19. ábra Fazakas István cipészmeister csizmát készít a múzeum számára – ILCM fotótár

20. ábra A szűcs céh zászlója (részlet) – fotó: Barabás Zsolt

21. ábra A szűcs céh ládája – fotó: Barabás Zsolt

22. ábra A szűcs céh privilégiuma – fotó: Dimény Attila

23. ábra Szász Bálint fazekas korongja
– fotó: Barabás Zsolt

24. ábra Kályhacsempék és korsók
a múzeum gyűjteményében – fotó: Barabás Zsolt

25. ábra A fazekas céh dízkorsója
– fotó: Barabás Zsolt

26. ábra A szíjgyártó céh serlege 1813-ból
– fotó: Dimény Attila

27. ábra A mészáros céh zászlója és ládája
– fotó: Barabás Zsolt

28. ábra A mészáros céh behívótáblája
– fotó: Barabás Zsolt

29. ábra A két világháború közötti jégsezekrény – fotó: Barabás Zsolt

30. ábra A szabók kiállítása (részlet) – fotó: Barabás Zsolt

31. ábra Az asztalosok kiállítása (részlet) – fotó: Barabás Zsolt

32. ábra A kalaposok kiállítása (részlet) – fotó: Barabás Zsolt

33. ábra Kovács József kalaposmester a kézdivásárhelyi piacon (1970-es évek) – ILCM fotótár

34. ábra A kovács-lakatos kiállítás (részlet) – fotó: Barabás Zsolt

35. ábra Lakatos cégér
– fotó: Barabás Zsolt

36. ábra Az üstgyártó céh pecsétnyomója
– fotó: Dimény Attila

37. ábra Az üstgyártó céh pecsétnyomó lenyomata
– fotó: Dimény Attila

38. ábra Székely pogácsák és ütőfák (részlet) – fotó: Barabás Zsolt

39. ábra Cifra mézeskalácsok – fotó: Barabás Zsolt

40. ábra Kézdivásárhelyi kötélverők az 1980-as években – ILCM fotótár

41. ábra Az 1971-ben öntött ágyú készítői – ILCM fotótár

42. ábra Az 1971-ben készített ágyúmásolat – fotó: Dimény Attila

43. ábra A Kézdivásárhelyi Önkéntes Tűzoltók felvonulása (1960-as évek) – ILCM fotótár

44. ábra Az önkéntes tűzoltók autói az általuk épített szertár előtt (1960-as évek) – ILCM fotótár

45. ábra Tűzoltó szekerek a múzeum udvarán – fotó: Dimény Attila

46. ábra Részlet a polgári viselettörténeti kiállításból (2008-ban) – fotó: Dimény Attila

47. ábra Részlet a polgári lakáskultúra kiállításból (2011-ben) – fotó: Dimény Attila

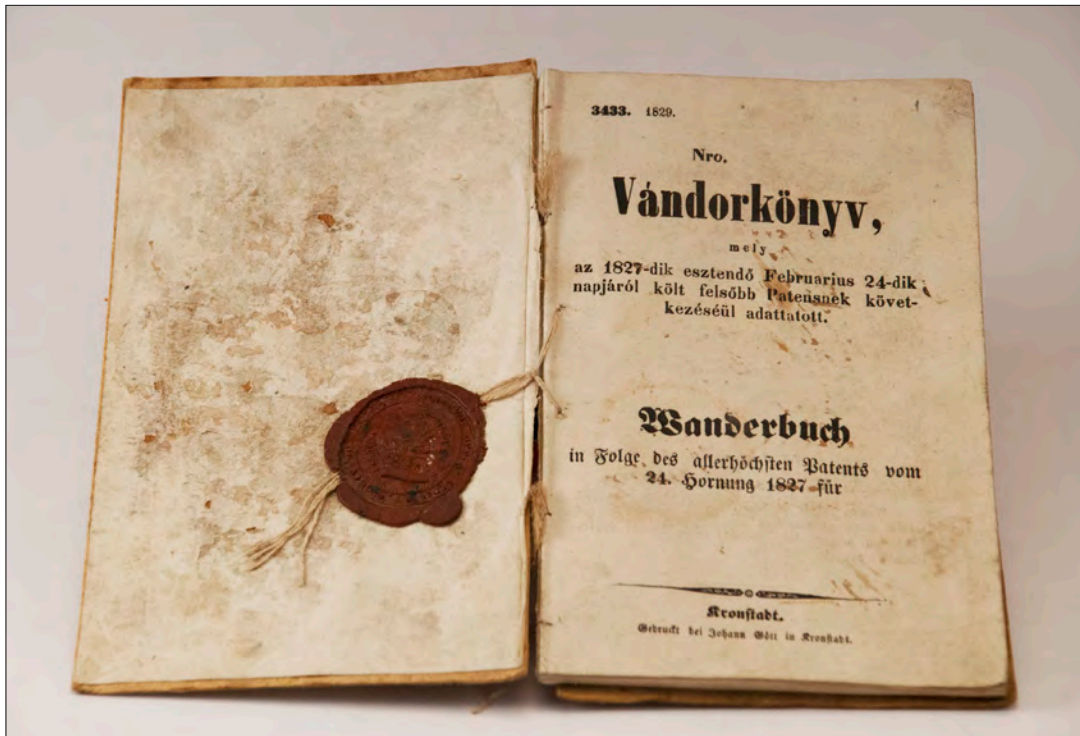
48. ábra Részlet a polgári étkezési kultúra kiállításból (2014-ben) – fotó: Dimény Attila

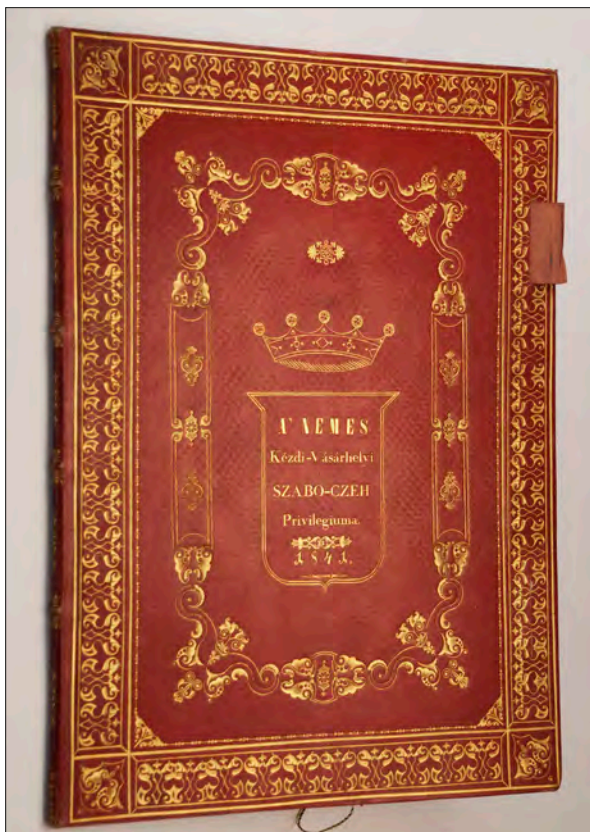
49. ábra Kézdivásárhely épülő ipari övezete, a glükózzgár – ILCM fotótár

50. ábra Kézdivásárhely épülő ipari övezete, a készruhágyár – ILCM fotótár

51. ábra Tímár mesterlegény vándorkönyve az 1830-as évek végéről – fotó: Dimény Attila

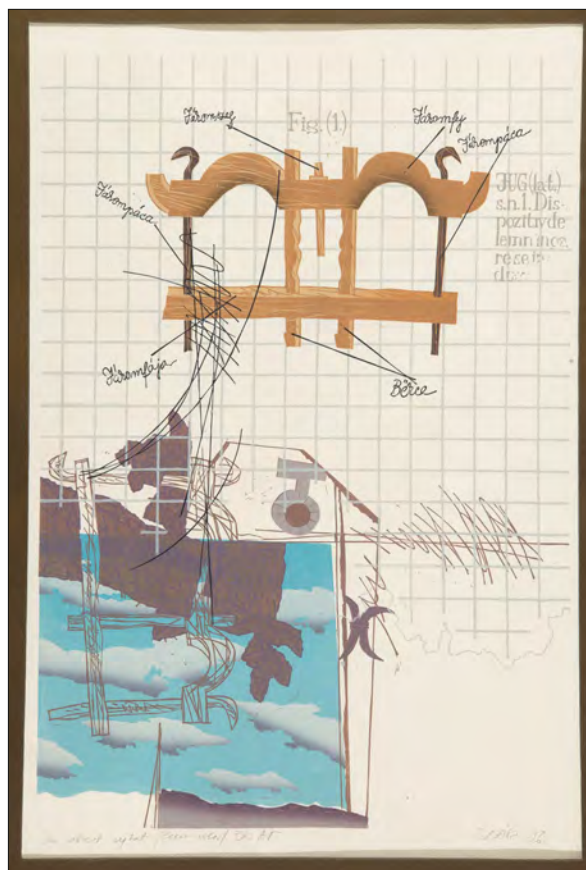
52. ábra A szabó cég privilégiuma 1841-ből – fotó: Dimény Attila

53. ábra A Zsuzsi és Andris népviseletben gyűjtemény torjai népviselete – fotó: Dimény Attila

54. ábra Vetró Artúr: *Leányfej* című alkotása a múzeum gyűjteményéből – fotó: Barabás Zsolt

55. ábra Baász Imre: *Elfelejtett tárgy* című alkotása a múzeum gyűjteményéből – fotó: Barabás Zsolt

56. ábra Vetró András: *Gábor Áron* című alkotása a múzeum gyűjteményéből – fotó: Barabás Zsolt

57. ábra Fazekas foglalkozás a 2007-ben szervezett múzeumi nyílt napon – fotó: Dimény Attila

58. ábra Múzeumpedagógiai foglalkozás a céhes kiállításon – fotó: Dimény Attila

